

Тлумачення КТМФЗ 2

ЧАСТКИ ЧЛЕНІВ КООПЕРАТИВНИХ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ПОДІБНІ ІНСТРУМЕНТИ

ПОСИЛАННЯ

- МСБО 32 „Фінансові інструменти: розкриття та подання” (переглянутий у 2003 р.)²;
- МСБО 39 „Фінансові інструменти: визнання та оцінка” (переглянутий у 2003 р.).

ПОПЕРЕДНЯ ІНФОРМАЦІЯ

- 1 Кооперативи та інші подібні суб'єкти господарювання створюються групами осіб з метою задоволення спільних економічних чи соціальних потреб. Національне законодавство здебільшого визначає кооператив як товариство, діяльність якого спрямовується на забезпечення економічного розвитку його членів через ведення спільного бізнесу (принцип самопомогі). Частки, що належать членам кооперативів, часто характеризуються як частки членів, паї тощо. Ми ж називатимемо їх далі „частки членів”.
- 2 МСБО 32 визначає принципи класифікації фінансових інструментів з їх розподілом на фінансові зобов'язання і на власний капітал. Зокрема, ці принципи застосовуються до класифікації інструментів з опціоном „пут”, який дозволяє їх власникові передати ці інструменти емітенту в обмін на готівку або на інший фінансовий інструмент. Ці принципи важко застосувати до часток членів кооперативних суб'єктів господарювання і до подібних інструментів. Деякі члени Ради з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку звернулися за допомогою, прагнучи зрозуміти, як належить застосовувати принципи МСБО 32 до часток членів та до подібних фінансових інструментів, що мають певні риси, а також зрозуміти обставини, за яких ці риси впливають на класифікацію і на відповідне їх визначення як зобов'язання чи як власний капітал.

СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

- 3 Це Тлумачення слід застосовувати до фінансових інструментів, які належать до сфери застосування МСБО 32, у тому числі й до фінансових інструментів, випущених для членів кооперативних суб'єктів господарювання, які засвідчують частку їх власності в певному суб'єкті господарювання. Це Тлумачення не поширюється на фінансові інструменти, розрахунки за якими здійснюватимуться (чи можуть здійснюватися) власними інструментами капіталу суб'єкта господарювання.

---

² У серпні 2005 року МСБО 32 був замінений МСБО 32 „Фінансові інструменти: подання”.

ПРОБЛЕМА

- 4 Багато фінансових інструментів (у тому числі й частки членів) мають характеристики власного капіталу, включаючи право голосу і право на отримання дивідендів. Деякі фінансові інструменти дають їх власникові (на його прохання) право викупу за грошові кошти чи за інший фінансовий актив, але вони можуть включати певні обмеження щодо можливості викупу фінансових інструментів (або ж підлягати таким обмеженням). Як слід оцінювати ці умови викупу при визначенні належної класифікації таких фінансових інструментів та їх віднесення до зобов'язань або ж до власного капіталу?

КОНСЕНСУС

- 5 Передбачене контрактом право власника фінансового інструмента (у тому числі і частки членів кооперативних суб'єктів господарювання) на прохання про викуп само по собі не вимагає класифікації такого фінансового інструмента як фінансового зобов'язання. Скоріше суб'єкт господарювання повинен розглянути всі умови такого фінансового інструмента і визначити відповідним чином його класифікацію (тобто віднести його до зобов'язань або до власного капіталу). До таких умов належать відповідні місцеві закони, нормативні положення та статут суб'єкта господарювання, що є чинними на дату класифікації; тоді як очікувані в майбутньому поправки до зазначених документів до уваги не беруться.
- 6 Частки членів, які можна було б класифікувати як власний капітал якби ці члени не мали права на прохання про викуп, є власним капіталом за наявності однієї з умов, наведених у параграфах 7 і 8, або якби частки членів мали б всі належні характеристики і відповідали б умовам, зазначеним у параграфах 16А та 16Б, або ж у параграфах 16В і 16Г МСБО 32 . Депозити до запитання, в тому числі поточні рахунки та подібні контракти, які виникають коли члени виступають клієнтами, є фінансовими зобов'язаннями суб'єкта господарювання.
- 7 Частки членів є власним капіталом, якщо суб'єкт господарювання користується беззастережним правом на відмову від викупу часток членів.
- 8 Місцевий закон, нормативні положення або статут суб'єкта господарювання можуть передбачати різні види заборони на викуп часток членів, наприклад, беззастережну заборону або ж заборону, що базується на критеріях ліквідності. Якщо викуп є беззастережно забороненим згідно з місцевим законом, нормативним положенням або статутом суб'єкта господарювання, то частки членів є власним капіталом. Однак положення місцевого закону, нормативного положення або статуту суб'єкта господарювання, які забороняють викуп лише в разі виконання (чи невиконання) умов, як-от обмежена ліквідність, не ведуть до визначення часток членів як власного капіталу.
- 9 Беззастережна заборона може мати абсолютний характер у тому розумінні, що забороняється будь-який викуп. Беззастережна заборона може бути й частковою, тобто вона може забороняти викуп часток членів, якщо його результатом стане зменшення кількості часток членів або суми капіталу, сплаченого за рахунок часток членів, нижче визначеного рівня. Частки членів, на які не поширюються заборона

щодо викупу, є зобов'язаннями, за умови що суб'єкт господарювання не має беззастережного права на відмову від викупу, як це зазначено в параграфі 7, або ж якщо часткам членів притаманні всі належні характеристики і вони відповідають умовам, зазначеним у параграфах 16А та 16Б, або ж у параграфах 16В і 16Г МСБО 32. У деяких випадках кількість часток або сума сплаченого капіталу, на які поширюється заборона викупу, може періодично змінюватися. Такі зміни в забороні на викуп ведуть до перерозподілу між фінансовими зобов'язаннями і власним капіталом.

- 10 При первісному визнанні суб'єкт господарювання повинен оцінювати свої фінансові зобов'язання, що передбачають викуп, за справедливою вартістю. Якщо йдеться про частки членів з можливим викупом, суб'єкт господарювання оцінює справедливую вартість фінансового зобов'язання, що передбачає викуп, у розмірі, не меншому від максимальної суми, що підлягає виплаті згідно з умовами викупу (визначеними в статуті або у відповідному законі), дисконтованої від першої дати, на яку може бути висунута ця вимога (див. приклад 3).
- 11 Згідно з вимогами параграфа 35 МСБО 32, виплати власникам інструментів власного капіталу визнаються безпосередньо у власному капіталі за вирахуванням будь-яких пільг з податку на прибуток. Відсотки, дивіденди та інші пов'язані з фінансовими інструментами доходи, класифіковані як фінансові зобов'язання, є витратами незалежно від того, як саме юридично визначаються сплачені суми – як дивіденди, відсотки чи щось інше.
- 12 Додаток, який є невід'ємною складовою консенсусу, містить приклади застосування цього консенсусу.

РОЗКРИТТЯ ІНФОРМАЦІЇ

- 13 Коли зміни в забороні на викуп ведуть до перерозподілу між фінансовими зобов'язаннями та власним капіталом, суб'єкт господарювання повинен окремо розкривати суму, час і причини зазначеного перерозподілу.

ДАТА НАБРАННЯ ЧИННОСТІ

- 14 Дата набрання чинності та вимоги перехідного періоду для цього Тлумачення є такими самими, як і ті, що визначені для МСБО 32 (переглянутого в 2003 р.). Суб'єкти господарювання повинні застосовувати це Тлумачення для річних періодів, починаючи з 1 січня 2005 року або пізніше. Якщо суб'єкт господарювання застосовує це Тлумачення для періоду, що починається раніше 1 січня 2005 року, цей факт треба розкривати. Це Тлумачення слід застосовувати ретроспективно.
- 14А Суб'єкти господарювання повинні застосовувати зміни у параграфах 6, 9, А1 та А12 для річних періодів, починаючи з 1 січня 2009 року або пізніше. Якщо суб'єкт господарювання застосовує „*Фінансові інструменти з правом дострокового погашення, та зобов'язання, що виникають при ліквідації*” (зміни до МСБО 32 та МСБО 1), оприлюднений у лютому 2008 року, для періоду, що починається раніше, для цього ж періоду слід застосовувати і зміни що містяться у параграфах 6, 9, А1 та А12.

Додаток

Приклади застосування відповідно до консенсусу

Цей додаток є невід'ємною складовою цього Тлумачення.

Д1 Цей додаток містить сім прикладів застосування консенсусу КТМФЗ. Наведені приклади не є вичерпним переліком, можливі й інші моделі та факти. Кожен приклад виходить з припущення, що існують лише умови, що наведені у даних кожного прикладу, які вимагають класифікації фінансового інструмента як фінансового зобов'язання, і що фінансовий інструмент не має всіх належних характеристик або ж не відповідає умовам, зазначеним у параграфах 16А та 16В чи у параграфах 16В і 16Г МСБО 32.

Беззастережне право відмови від викупу (параграф 7)

Приклад 1

Факти

Д2 Статут суб'єкта господарювання визначає, що викуп може здійснюватися за виключним розсудом суб'єкта господарювання і не містить жодних інших деталей або обмежень стосовно цього рішення. У минулому цей суб'єкт господарювання ніколи не відмовляв у викупі часток, що належать членам, хоча керівний орган і наділений таким правом.

Класифікація

Д3 Суб'єкт господарювання має беззастережне право відмови у викупі, а частки членів є власним капіталом. МСБО 32 визначає принципи класифікації, які базуються на умовах фінансового інструмента, і зазначає, що минула практика або ж наміри щодо здійснення виплат за власним розсудом не приводять до класифікації зобов'язання. Параграф 26 КЗ МСБО 32 зазначає:

Коли привілейовані акції не підлягають викупу, відповідна класифікація визначається іншими правами, які можуть додаватися до акцій. Класифікація ґрунтується на оцінці сутності контрактних угод і визначенні фінансового зобов'язання та інструмента власного капіталу. Коли виплата дивідендів утримувачам привілейованих акцій (кумулятивних чи некумулятивних) здійснюється на розсуд емітента, то акції є інструментами власного капіталу. На класифікацію привілейованої акції як інструмента власного капіталу або як фінансового зобов'язання не впливає, наприклад:

- а) минулий досвід здійснення виплат;
- б) намір зробити виплати в майбутньому;
- в) можливий негативний вплив на ціну звичайних акцій емітента, якщо виплати не здійснюються (унаслідок обмежень щодо виплати дивідендів за звичайними акціями, якщо не сплачуються дивіденди за привілейованими акціями);

КТМФЗ 2

- г) сума резервів емітента;
- г) очікування емітента щодо прибутку чи збитку за період, або
- д) спроможність чи неспроможність емітента впливати на суму прибутку чи збитку за період.

Приклад 2

Факти

- Д4 У статуті емітента зазначено, що викуп здійснюється за виключним розсудом суб'єкта господарювання. Однак далі статут визначає, що схвалення прохання про викуп здійснюється автоматично за винятком випадків, коли суб'єкт господарювання не може здійснити виплати, не порушуючи місцеві нормативні положення стосовно ліквідності або резервів.

Класифікація

- Д5 Суб'єкт господарювання не має беззастережного права на відмову від викупу, а частки членів є фінансовим зобов'язанням. Зазначені вище обмеження базуються на здатності суб'єкта господарювання погашати свої зобов'язання. Вони обмежують викуп тільки в разі недотримання вимог щодо ліквідності та резервів і тільки до того часу, коли вони будуть виконані. Таким чином, згідно з принципами, викладеними в МСБО 32, вони не приводять до класифікації фінансового інструмента як власного капіталу. Параграф 25 КЗ до МСБО 32 зазначає:

Привілейовані акції можуть випускатися з різними правами. При визначенні того, чи є привілейована акція фінансовим зобов'язанням або інструментом власного капіталу, емітент оцінює конкретні права, які додаються до акції з метою визначення, чи має вона основну характеристику фінансового зобов'язання. Наприклад, привілейована акція, яка передбачає погашення на конкретну дату або за правом опціону утримувача, містить фінансове зобов'язання, оскільки емітент має зобов'язання надати фінансові активи утримувачеві акції.

Заборона викупу (параграфи 8 та 9)

Приклад 3

Факти

- Д6 Кооперативний суб'єкт господарювання в минулому випускав частки для своїх членів з різними датами та на різні суми, а саме:
- а) 1 січня 20x1 року 100000 часток вартістю 10 ВО кожна (1000000 ВО);
  - б) 1 січня 20x2 року 100000 часток вартістю 20 ВО кожна (додатково на суму 2000000 ВО, а отже, загальна сума випущених часток становить 3000000 ВО).
- Частки підлягають викупу на вимогу за сумою їх випуску.

- Д7 Статут цього суб'єкта господарювання визначає, що кумулятивна сума викупу не може перевищувати 20 відсотків найбільшої кількості часток його членів, що перебувають в обігу в будь-який момент часу. За станом на 31 грудня 20х2 року суб'єкт господарювання мав в обігу 200000 акцій, що складає найбільшу кількість часток його членів в обігу, а в минулому викуп часток не здійснювався. На 1 січня 20х3 року суб'єкт господарювання вносить поправки до свого статуту і збільшує дозволений рівень кумулятивного викупу часток до 25 відсотків від найбільшої кількості часток його членів, що перебувають в обігу в будь-який момент часу.

Класифікація

До внесення поправок до статуту

- Д8 Частки членів, які перевищують межу, встановлену для заборони викупу, є фінансовими зобов'язаннями. При первісному визнанні кооперативний суб'єкт господарювання оцінює це фінансове зобов'язання за справедливою вартістю. Оскільки ці частки підлягають викупу на вимогу, кооперативний суб'єкт господарювання визначає справедливую вартість таких фінансових зобов'язань згідно з вимогами параграфу 49 МСБО 39, який твердить: „Справедлива вартість фінансового зобов'язання із характеристикою „до запитання” (наприклад, депозит до запитання) не є меншою, ніж сума, що підлягає сплаті” за вимогою. Відповідно, кооперативний суб'єкт господарювання класифікує максимальну суму до сплати за вимогою як фінансові зобов'язання згідно з положеннями про викуп.

- Д9 На 1 січня 20х1 року максимальна сума виплати згідно з положеннями про викуп становить 20000 часток по 10 ВО кожна і, відповідно, суб'єкт господарювання класифікує 200000 ВО як фінансові зобов'язання, а 800000 ВО як власний капітал. Однак 1 січня 20х2 року через новий випуск часток за ціною 20 ВО, максимальна сума виплат згідно з положеннями про викуп збільшується до 40000 часток по 20 ВО кожна. Випуск додаткових часток за ціною 20 ВО створює нове зобов'язання, яке при первісному визнанні оцінюють за справедливою вартістю. Після випуску цих часток зобов'язання становить 20 відсотків від загальної кількості часток у випуску (200000), оцінених по 20 ВО (або 800000 ВО). Це вимагає визнання додаткових зобов'язань розміром 600000 ВО. У цьому прикладі не визнається ні прибуток, ані збиток. Відповідно, тепер суб'єкт господарювання класифікує 800000 ВО як фінансові зобов'язання, а 2200000 ВО як власний капітал. У цьому прикладі робиться припущення, що в період між 1 січня 20х1 року і 31 грудня 20х2 року зазначені суми залишаються без змін.

Після внесення поправок до статуту

- Д10 Після внесення змін до статуту від кооперативного суб'єкта господарювання тепер можуть вимагати здійснення викупу максимум 25 відсотків його часток в обігу, або ж щонайбільше 50000 часток по 20 ВО кожна. Відповідно, 1 січня 20х3 року кооперативний суб'єкт господарювання класифікує як фінансове зобов'язання суму розміром 1000000 ВО, що становить максимальну суму

виплат на вимогу згідно з положеннями про викуп, визначеними відповідно до параграфу 49 МСБО 39. Таким чином, 1 січня 20x3 року він здійснює перерозподіл і переводить з власного капіталу до фінансових зобов'язань суму розміром 200000 ВО, залишаючи 2000000 ВО класифікованими як власний капітал. У цьому прикладі суб'єкт господарювання не визнає прибутку чи збитку від перерозподілу.

Приклад 4

Факти

- Д11 Місцевий закон, який регулює діяльність кооперативів, або умови статуту суб'єкта господарювання забороняють суб'єктові господарювання здійснювати викуп часток членів, якщо в результаті їх викупу він зменшить сплачений частками членів капітал до рівня нижчого за 75 відсотків від найвищої суми капіталу, сплаченого за рахунок часток членів. Для цього кооперативу найвища сума становить 1000000 ВО. В кінці звітного періоду залишок сплаченого капіталу становить 900000 ВО.

Класифікація

- Д12 У цьому випадку 750000 ВО буде класифіковано як власний капітал, а 150000 ВО – як фінансові зобов'язання. На додаток до вже процитованих параграфів, параграф 18б) МСБО 32 зазначає:

...фінансовий інструмент, який надає утримувачеві право повернути його емітентові за грошові кошти чи інший фінансовий актив („інструмент з опціоном „пут“), є фінансовим зобов'язанням, за винятком тих інструментів, які класифікуються як інструменти власного капіталу відповідно до параграфів 16А та 16Б, або параграфів 16В і 16Г. Такий фінансовий інструмент є фінансовим зобов'язанням навіть якщо сума грошових коштів чи інші фінансові активи визначаються на основі індексу або іншої статті, які можуть збільшуватися чи зменшуватися. Існування опціону для утримувача на повернення інструмента емітентові за грошові кошти чи інший фінансовий актив означає, що інструмент з правом опціоном „пут“ відповідає визначенню фінансового зобов'язання за винятком інструментів, класифікованих як інструменти власного капіталу відповідно до параграфів 16А та 16Б, або ж параграфів 16В і 16Г.

- Д13 Заборона викупу, опис якої наведений у цьому прикладі, відрізняється від обмежень, зазначених у параграфах 19 та К325 МСБО 32. Ці обмеження є межею здатності суб'єкта господарювання виплатити суму, що підлягає сплаті за фінансовим зобов'язанням, тобто вони запобігають виплатам за зобов'язаннями в разі невиконання визначених умов. На відміну від такої ситуації, цей приклад розглядає беззастережну заборону викупу, який перевищує певну суму, незалежно від здатності суб'єкта господарювання викупити частки членів (наприклад, урахуваючи його грошові ресурси, прибуток або резерви виплат). Насправді заборона на викуп захищає суб'єкт господарювання від прийняття будь-якого фінансового зобов'язання викупити більше, ніж зазначена сума сплаченого капіталу. Таким чином, частина часток, на які поширюється заборона викупу, не являють собою фінансове зобов'язання. І хоч частки кожного члена можуть підлягати викупу окремо, частина загальної кількості

часток в обігу не підлягатиме викупу за будь-яких обставин за винятком ліквідації суб'єкта господарювання.

Приклад 5

Факти

Д14 Факти, використані в цьому прикладі, наведені в прикладі 4. Крім того, на кінець звітнього періоду вимоги щодо ліквідності, встановлені у місцевій юрисдикції, не дозволяють суб'єктові господарювання викупити будь-які акції членів, якщо наявні грошові кошти та короткострокові інвестиції не перевищують установлену суму. В результаті цих вимог до ліквідності на кінець звітнього періоду суб'єкт господарювання не може виплатити більше від 50000 ВО для викупу акцій членів.

Класифікація

Д15 Як і в прикладі 4, суб'єкт господарювання класифікує 750000 ВО як власний капітал, а 150000 ВО як фінансові зобов'язання. Це пояснюється тим, що сума, класифікована як зобов'язання, базується на беззастережному праві суб'єкта господарювання на відмову від викупу, а не на визначених умовами обмеженнях, які не допускають викупу в разі недотримання необхідної ліквідності чи інших умов до того моменту, коли вони будуть виконані. У цьому випадку слід застосовувати положення параграфів 19 та К325 МСБО 32.

Приклад 6

Факти

Д16 Статут суб'єкта господарювання забороняє здійснювати викуп акцій членів за винятком викупу в обсягах надходжень, отриманих від випуску додаткових часток членів новим або чинним членам, здійсненого протягом трьох попередніх років. Надходження від випуску акцій членів слід використовувати для викупу часток на прохання членів. Протягом цих трьох попередніх років надходження від випуску часток членів становили 12000 ВО, а викуп часток членів не здійснювався.

Класифікація

Д17 Суб'єкт господарювання класифікує 12000 ВО часток членів як фінансові зобов'язання. Згідно з висновками, наведеними у прикладі 4, частки членів, на які поширюється беззастережна заборона викупу, не є фінансовими зобов'язаннями. Ця беззастережна заборона стосується суми, що дорівнює надходженням від часток, випущених раніше від трьох попередніх років, і, відповідно, цю суму належить класифікувати як власний капітал. Однак беззастережна заборона викупу не поширюється на суму, що дорівнює надходженням від будь-яких часток, емітованих у попередні три роки. Відповідно, надходження від випуску часток членів у попередні три роки приводять до виникнення фінансового зобов'язання, яке існуватиме доки суму

цих надходжень не буде вичерпано для викупу часток членів. У результаті суб'єкт господарювання має фінансове зобов'язання, яке дорівнює сумі надходжень від випуску часток протягом трьох попередніх років, за вирахуванням сум, спрямованих на викуп протягом цього періоду.

Приклад 7

Факти

Д18 Суб'єкт господарювання є кооперативним банком. Місцеве законодавство, яке регулює діяльність кооперативних банків, визначає, що мінімум 50 відсотків загальної суми „непогашених зобов'язань” (термін, визначений у нормативних положеннях, для включення пайових рахунків членів) мають бути представлені у вигляді сплаченого капіталу учасників. Результат цього нормативного положення є таким: якщо всі непогашені зобов'язання кооперативу представлені у вигляді часток членів, він може викупити всі частки. На 31 грудня 20x1 року суб'єкт господарювання має непогашені зобов'язання розміром 200000 ВО, з яких 125000 ВО представлені пайовими рахунками членів. Умови, визначені для пайових рахунків членів, дозволяють утримувачеві викупити їх на вимогу, а статут суб'єкта господарювання не містить жодних обмежень щодо викупу.

Класифікація

Д19 У цьому прикладі частки членів класифікуються як фінансові зобов'язання. Заборона на викуп подібна до обмежень, наведених у параграфах 19 та К325 МСБО 32. Це обмеження є визначеною умовами межею здатності суб'єкта господарювання виплатити суму, що підлягає сплаті за фінансовим зобов'язанням, тобто вони запобігають виплатам за зобов'язаннями в разі невиконання визначених умов. Отже, в разі погашення суб'єктом господарювання всіх своїх інших зобов'язань (75000 ВО), від нього можуть вимагати здійснити викуп усієї суми часток членів. Відповідно, заборона викупу не заважає суб'єктові господарювання виконувати фінансові зобов'язання для викупу такої кількості часток членів, яка перевищує визначену їх кількість або суму сплаченого капіталу. Вона дозволяє суб'єктові господарювання лише відстрочити викуп у часі до того моменту, коли будуть виконані умови (тобто до погашення інших зобов'язань). У цьому прикладі на частки членів не поширюється беззастережна заборона викупу, відтак вони класифікуються як фінансові зобов'язання.